

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תקעט, פרשת תזריע, תשפ"ד

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

הרי אלו שלהם" עכ"ל, והוא לשון הרמב"ם בפ"א מהל' מלוה ולוה. וכתב ה"ה וז"ל "זה מתבאר מאותה שנינו אחד המקדיש וכו' ערכין [דף כד ע"א] והובאה בהלכות פרק המקבל וכ"כ הרי"ף בתשובה" עכ"ל.

דו"ל הגמ' בערכין (כד, א) "מתני'. אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך עצמו, אין לו בכסות אשתו ולא בכסות בניו, ולא בצבע שצבע לשמן, ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן" ע"כ. מבואר במשנה שאם הקדיש נכסיו, לא הקדיש כסות אשתו ובניו, שהם שלהם, ואין אדם מקדיש מה שאינו שלו.

מבואר שבגדים שנתן הבעל לאשתו, ואפילו רק צבע אותם לאשתו הם שלה לגמרי, ואין בעל חוב גובה מהם. וכשם שאין בעל חוב גובה מהם, פשוט שאין הבעל יכול ליטול אותם ממנה שהיא שלה. וכן מבואר להלן במהרי"ק (שורש י, ח), וכן פסק המחבר באבן העזר (צ, טו), כמבואר להלן.

העולה מזה: בגדים שנתן הבעל לאשתו, ואפילו רק צבע אותם לאשתו, הם שלה לגמרי, ואין בעל חוב גובה מהם. וכשם שאין בעל חוב גובה מהם, פשוט שאין הבעל יכול ליטול אותם ממנה שהיא שלה.

דין בגדי שבת ויום טוב ותכשיטין – לשיטת הרי"ף והרמב"ם

אע"פ שלמדנו שבגדי אשתו שנתן לה, הם שלה, יש לברר האם גם בגדים יקרים הם שלה, כגון בגדי שבת ויום טוב, דדלמא דוקא בגדים פשוטים ורגילים נותן הבעל לאשתו, אבל בגדים יקרים אינו נותן לה במתנה גמורה, אלא על דעת שאם יצטרך יטול ממנה.

וכבר פסק בזה הרמב"ם (מלוה ולוה א, ה) וז"ל "אין בעל חוב גובה לא מכסות אשתו ובניו של לוח ולא מבגדים צבועים שצבען לשמן, אף על פי שעדיין לא לבשו אותן, ולא מסנדלים חדשים שלקחן לשמן, אלא הרי אלו שלהן. במה דברים אמורים בכלי החול, אבל בגדי שבת והמועד, גובה אותן בעל חוב, ואין צריך לומר אם היו בהן טבעות וכלי זהב או כסף שהכל לבעל חובו". עכ"ל. מבואר שבגדי שבת ויום טוב הם שלו, ואין צריך לומר טבעות וכלי זהב וכסף.

ומקור דברי הרמב"ם לחלק בין בגדי שבת לבגדי חול מבואר בהרב המגיד (שם) וז"ל "במה דברים אמורים בכלי חול אבל בגדי שבת

בדין בעל שרוצה להחליף יהלום של אשתו בלא ידיעתה

ובו יבואר: א. האם בעל חוב של הבעל, גובה מבגדי אשתו - של חול או של שבת, או מתכשיטים וכלי זהב. ב. האם הבעל יכול לפרוע חובותיו מבגדי אשתו - של חול או של שבת, או מתכשיטיה ומכלים שלה. ג. המקדיש נכסיו, האם גובין מבגדי אשתו - של חול או של שבת ותכשיטיה. ד. האם שמין לאלמנה בכתובתה את בגדיה. ה. מה הדין אם הקנה לאשתו בפירוש את הבגדים והתכשיטים. ו. מה המנהג היום בתכשיטים וכלי האשה. ז. בעל שרוצה להחליף יהלום של אשתו בגלל קושי בפרנסה ללא ידיעתה, האם יש בזה איסור גניבת דעת.

הנידון

"כאשר התחתנתי הייתי עשיר, וקניתי לאשתי לחתונה, טבעת עם שני יהלומים יקרים מאד, ששוויים היום שבעים אלף דולר. לצערי, היום מצבי הכלכלי קשה מאד, אני לא רוצה להכאיב לאשתי ולקחת ממנה את היהלומים, לכן אני שוקל לעשות זאת בלא ידיעתה, לקנות שני יהלומי מעבדה, שהם ממש כמו יהלומים טבעיים, ואי אפשר להבחין שאינם טבעיים בעין טבעית אלא במיכשור מיוחד, הם עולים זול מאד, ואשתי תשאר עם אותה טבעת. נפשי בשאלתי, האם מותר לעשות כן ללא ידיעתה".

תשובה

אין הבעל יכול להחליף את היהלום, כיון שיתכן מאד שהיהלום שייך לאשה, ויש כאן ספק גזל. ועוד, שיש כאן גניבת דעת.

ביאור התשובה

דין בגדים ותכשיטים של האשה

בתחלה יש לברר מה דין בגדים ותכשיטים של האשה, שהבעל נתן לה, האם הם שלה. או של הבעל, ויש לה רק זכות שימוש בהם. והנה בדין מסדרין לבעל חוב, פסק המחבר בחושן משפט (צז, כה) וז"ל "אין בעל חוב גובה מכסות אשתו ובניו של לוח, ולא מבגדים צבועים שצבען לשמן, אף על פי שעדיין לא לבשו אותם, ולא מסנדלים חדשים שלקחן לשמן, ולא מספרים שקנה לבניו ללמוד בהם, אלא

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

הילכך כל מה שהיה מן הבגדים המעולין, וכ"ש כלי זהב ובדולח יש לו למכור אותם. אבל אם היתה מבני טובים וממשפחה מיוחסת, יש לה לעכב עליו כמו שאמרו עולה עמו ואינה יורדת עמו, וכן כל מה שהיה מן הבגדים ותכשיטין שהתנו בהן בשעת פסיקת נדוניא ובשעת קדושין שיכניס אותם, אין למכור מהן כלום על פי מה שכתב, ולא עוד אלא הכניס לה שום משלו רצה הבעל למכור לא ימכור ותו לא מידי. יצחק ב"י אלפאס" עכ"ל הרי"ף.

הנה מצאנו מקור נאמן לדברי הרמב"ם בתשובת רבו הרי"ף, שבגדי שבת ותכשיטים גובין, אבל אם הייתה משפחה מיוחסת עולה עמו ואינה יורדת עמו, ונראה שגם בזה, אם נתן לה תכשיט יקר מאד, שגם במשפחה מיוחסת אין מקובל לתת, אינה שלה.

העולה מזה: מקור נאמן לדברי הרמב"ם בתשובת רבו הרי"ף, שבגדי שבת ותכשיטים גובין, אבל אם הייתה משפחה מיוחסת עולה עמו ואינה יורדת עמו, ונראה שגם בזה, אם נתן לה תכשיט יקר מאד, שגם במשפחה מיוחסת אין מקובל לתת אינה שלה.

שיטת הראשונים שחולקים על הרמב"ם

עוד כתב הרב המגיד (שם) "וראיתי מי שחלק ואמר שאחין הוא בדוקא, שאינן מקנין זה לאשתו ובניו של זה אלא בגדי חול, ומפני שלא יפשיטום ערומים, אבל בעל לאשתו מקנה הוא בין של חול בין של שבת. ואם הקדיש והעריך עצמו, אין לו בכסות אשתו, ואפילו של שבת כלום ע"כ. ויש סעד לחילוק זה, מפני שהורע דין האחין בצבע שצבעו לשם נשיהם ובניהם, שהוא נישום בודאי, שלא אמרו אלא מה שעל נשיהם ובניהם ממש, ואילו בעל חוב אינו גובה מהן. ואפשר שאף בגדי שבת ומועד כן. זה נ"ל. ואני תמה בדברי הרב למה לא כתב חילוק זה פ"ג מהלכות ערכין וחרמין, והביא דין המשנה סתם וצ"ע". עכ"ל הרב המגיד.

הנה מביא הרב המגיד חולקים על הרי"ף והרמב"ם, וסוברים שאין ללמוד מהירושלמי, כיון שהירושלמי איירי בדין האחין שנטלו מתפוסת הבית, ועל זה אמרו שאין דרך של האחין למחול לנשות האחין על בגדי שבת ויום טוב, ושמין אותם, אבל בעל לאשתו נותן מתנה גם בגדי שבת, ולכן המשנה בערכין אינה מחלקת בין בגדי שבת לבגדי חול, כי לעניין בעל שנותן לאשתו, גם בגדי שבת הם שלה, ומביאים ראיה שיש לחלק בין אחים לבעל, שהרי בגדים שצבע לשמן, בבעל הם של האשה כמבואר במשנה דערכין, ובדין האחין אינם שלהם, דדוקא בגדים אמרו שהם של האשה, וכך פוסק הרב המגיד.

והמועד בעל חוב גובה אותן. חילוק זה שכתב הרב ז"ל לא מצאתיו מבואר בשום מקום בדין זה, והמשנה של ערכין סתם היא שנויה. אבל נראה לי שיצא לו ז"ל ממה שאמרו פ"ק דב"ק (יא, ב) האחין שחלקו, מה שעליהם שמין, ומה שעל [נשיהם] בניהם ובנותיהן אין שמין, ואמרו בירושלמי בגדים שעל בניהם ושעל בנותיהן אין שמין, של רגל ושל שבת שמין, והביאוהו בהלכות, וכבר נתבאר דין זה פ"י מהלכות נחלות, והרב ז"ל דימה דין בעל חוב לחלוקת האחין לפי שהכל מטעם אחד, שאינו עולה בדעת הבעלים להקנות להם בגדים אלו המכובדים שהם מיותרים, על דעת שלא יוכל למכרן, ולפיכך, נישומין בחלוקת האחין, ונגבין לבעל חוב, זהו דעת ז"ל" עכ"ל הרב המגיד.

מבואר שהמקור לשיטת הרמב"ם הוא ממה שאמרו בבבא קמא (יא, ב) שהאחים שחלקו את ירושת אביהם אין חולקים בגדים שקנו מתפוסת הבית לנשיהם, שזה קנו הנשים. ועל זה אמרו בירושלמי (קידושין א, ד) שבגדי שבת ויום טוב לא הקנו לנשים ושמין אותם. והרי"ף בבבא קמא (פרק ראשון דף ה, א מדפי הרי"ף) הביא ירושלמי זה להלכה וזה מקור והרמב"ם כידוע שפסק בכל מקום כהלכות הרי"ף.

הנה מבואר שלפי הרי"ף והרמב"ם, בגדי אשתו של שבת ויום טוב שייכים לבעל, ורק בגדי חול שייכים לאשה.

העולה מזה: לפי הרי"ף והרמב"ם, בגדי אשתו של שבת ויום טוב שייכים לבעל, ורק בגדי חול שייכים לאשה.

שו"ת הרי"ף

וכן כתב הרי"ף בתשובה, וז"ל בשו"ת הרי"ף (סימן רנח) "שאלה. ראינו לגאון ז"ל שנשאל, מי שיש עליו חוב ואין בידו מאומה, מהו להושיט ידו בתכשיטי אשתו, או לא. והשיב, כך ראינו שאין לאשה לעכב עליו, לפי שלא נתנה כתובה לגבות מחיים. וגאון אחר ז"ל השיב, יש לה לעכב, בטענת אין אשה אלא לתכשיטיה, והוצרכנו לידע דעת רבינו".

"תשובה. ראינו מחלוקת אלו הגאונים, וכך דעתנו נוטה, כמו שהזכירה ההלכה, אחד המקדיש ואחד המעריך את עצמו אין לו בכסות אשתו ולא בכסות בניו ולא בצבע שצבען לשמן וכו', ואיתמר נמי האחין שחלקו מה שעליהן שמין מה שעל בניהם ועל בנותיהם אין שמין. ומאלו השמועות נתברר, שמי שלקח כלום לאשתו ולבניו, קנו אותם, ואין רשאי לחזור בהן ולא למכרן. אלא שבירושלמי (קידושין א, ד) אמרו, בבגדים של חול, אבל לא של רגל ושל שבת,

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

באשרי (בבא קמא ט, יח) וז"ל והא דמסיק נעשה כמו שהקנה לאשתו ולבניו כסותם מעיקרא, מכאן נ"ל שאין אדם יכול למכור בגדי אשתו שקנה לה אפילו לא באו לידה עדיין, כל שכן בשכר באו לידה דאין לו למכור אפילו לצורך פרנסתו, ואין לחלק בין בגדי חול שבת וי"ט, שהרי הוכיח רבינו מאיר דאין לחלק בין בגדי שבת וי"ט לבגדי חול אלא דוקא לענין אחים שחלקו, אבל לא לענין בעל חוב, והוא הדין לענין הבעל בעצמו דדא ודא אחת היא."

הנה מבואר בדבריו על פי הגהות אשר"י, שאין לחלק בין בעל חוב ובין הבעל עצמו. עוד מבואר שמהר"ם מרוטנבורג גם סובר שגם בגדי שבת הם של האשה. עכשיו מביא ראייה, שהרי"ף גם סובר שבגדי שבת הם של האשה, שלא כמבואר לעיל.

וז"ש שם "וכן דקדק גם מתוך דברי רב אלפס, מדלא הביא הירושלמי דמחלק בין בגדי שבת כולי בפרק נערה גבי אלמנה אין שמין מה שעליה, אלא דוקא בפ"ק דב"ק גבי האחים שחלקו, וכמו שכתב המרדכי שם בפ"ק דב"ק (רמז, יא ומובא להלן), וכן בפרק נערה (כתובות סי' קע"ב), וכן נראה גם מתוך תשובתו דרב אלפס שהביא רבינו מנחם מרקנ"טו וז"ל בתשובות רב אלפס מצאתי כן, ומה שיש אצל אשתו מבגדים אין בעל חוב גובה מהם, שהרי אחד המעריך את עצמו ואחד המקדיש את נכסיו אין לו בכסות אשתו ובניו, והטעם מפני שבשעה שנתן לה קנתה אותן ויצאו מרשותו הלכך אין הקדש חל עליהם, וכן אין לבעל חוב לגבות מהם, אבל כלי זהב וברדולח לא הזכיר אותם ההלכה. ולפיכך אין לדמותם לבגדים בלי ראייה, כי כלי זהב וברדולח אדם מקנה אותם על דעת שתתקשט בהם אשתו, ואם הוצרך, יתפרנס מהם, מה שאין כן בבגדים שהן כלין ונפרדים, הלכך בעל חוב גובה מכלי זהב וברדולח, אלא אם כן הותנו עמו בשעת הקידושין שיכניסם לה אין בעל חוב גובה מהם עכ"ל. ומדמפליג בין בגדים לכלי זהב וברדולח, מפני שאלו כלים ואלו אינן כלים, ולא מפליג בבגדים עצמה בין בגדי חול לבגדי שבת, משמע דכל שהוא כלים ואפי' בגדי שבת וי"ט אין בעל חוב גובה מהם, והוא הדין דאין הבעל יכול למוכרם אף להתפרנס מהם, ותדע שכן הוא, מדמסיים ואומר שכלי זהב וברדולח אדם מקנה אותם על דעת שתתקשט אשתו ואם הוצרך שיתפרנס מהם, משמע הא בגדים, אפילו הוצרך להתפרנס מהם אין רשאי למוכרם, ושמענין מהך תשובת רב אלפס תרתי, שמע מינה דס"ל כמהר"ם שדקדק מתוך דבריו דאין לחלק בין בגדי חול לבגדי שבת אלא דוקא לענין אחים שחלקו וכדפי' לעיל, ועוד שמע מינה דסבירא ליה כמו שכתוב בהגה"ה באשר"י שאין אדם יכול למכור בגדי אשתו ואפילו אין לו במה להתפרנס עכ"ל.

העולה מזה: יש ראשונים שחולקים על הרי"ף והרמב"ם, וסוברים שבגדים של האשה אפילו של שבת ויום טוב שייכים להם לגמרי.

דין תכשיטין

ולאחר שביארנו דין בגדי נשים של חול ושל שבת ויום טוב, יש לבאר מה דין תכשיטים של האשה, והנה הרמב"ם כתב (מובא לעיל) לשיטתו שבגדי שבת שלה, "ואין צריך לומר, אם היו בהן טבעות וכלי זהב או כסף שהכל לבעל חובו", וכתב על זה הרב המגיד וז"ל "ואין צ"ל וכו'. זה פשוט ומוסכם, וכ"כ הרי"ף בתשובה, ובודאי אם היה דינן כדין מלבושים המשנה היתה מזכרת כן עכ"ל. זה פשוט להרב המגיד, שאפילו החולקים הנ"ל מודים בתכשיטין, כי המשנה בערכין לא אמרה אלא רק בגדים ולא תכשיטין.

וכן כתב בשו"ת הריב"ש (סימן קכח) וז"ל "אמנם אפילו אלו החולקים על הרמב"ם ז"ל בבגדי שבת, לא חלקו בתכשיטי כסף וזהב. שהרי במתניתין דאחד המקדיש שהביאו בגמרא בפרק נערה שנתפתה (נד) על פלוגתא דרב ושמואל בגרושה אי שמין מה שעליה לא הזכירו אלא מיני מלבוש, וכ"כ הרי"ף ז"ל בתשובה.

אבל הרמ"א בדרכי משה (חושן משפט סימן צז) כתב וז"ל, "כתב המרדכי סוף פרק נערה שנתפתה (סי' קעב) בשם מוהר"ם, דאפילו בגדי יום טוב ותכשיטין שקנה לשם אשתו, אין בעל חוב גובה מהם, ודלא כתשובת הריב"ש שכתב בסימן קכ"ח, שאף החולקים על הרמב"ם בבגדי שבת, לא חלקו בבגדי כסף וזהב כו'.

העולה מזה: הרמב"ם כתב שבדאי תכשיטין שייכים לבעל, וכתב הרב המגיד, שאפילו החולקים הנ"ל בבגדי שבת, מודים בתכשיטין, כי המשנה בערכין לא אמרה אלא רק בגדים ולא תכשיטין. וכ"כ הריב"ש. אבל המרדכי כתב שהחולקים, סוברים שאף תכשיטין שייכים לאשה.

שיטת מהרי"ק

מכיון שדברי המהרי"ק בדין זה הם יסוד גדול, נביא את דבריו ובהם יבואר פסקי המחבר בחושן משפט ובאבן העזר. וז"ל (שו"ת מהרי"ק סימן י אות ח):

"ואשר תבע יעקב מרחל אשתו שתמכור תכשיטיה ובגדיה שאינם צריכים לה, ולסגל המעות [פירושו: להשקיע], והוא יאכל פירות. נלע"ד שאם לבושים או תכשיטים שקנה יעקב לרחל אז, ודאי לא היה כח ביד יעקב למוכרם אפילו לפרנס עצמו, וכמו שכתוב בהגה"ה

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

העולה מזה: מבואר במהרי"ק א. על פי הגהות אשר"י, שאין לחלק בין בעל חוב ובין הבעל עצמו. ב. שמהר"ם מרוטנבורג גם סובר שגם בגדי שבת הם של האשה. ג. שהרי"ף סובר שבגדי שבת דינם כבגדי חול לענין בעל חוב, וכן כתב בשו"ת הרשב"א (חלק ב סימן רפו), ולא בא לידם תשובת הרי"ף המובאת לעיל, שפוסק בפירוש שבגדי שבת אין בעל חוב גובה מהם. ד. שהרשב"א מצדד בטעם ראשון לומר שלעולם מוציא הבעל בגדיה לצרכי עצמו, ולפי טעם שני אין ראייה. ה. להלכה הבעל לא מוציא מאשתו בגדים שלה, לפרנסתו.

שיטת המחבר והרמ"א בחושן משפט - בדין בגדי חול שבת ותכשיטין

ולהלכה כתב המחבר בחושן משפט (צז, כה – כו) וז"ל "אין בעל חוב גובה מכסות אשתו ובניו של לוח, ולא מבגדים צבועים שצבען לשמן, אף על פי שעדיין לא לבשו אותם, ולא מסנדלים חדשים שלקחן לשמן, ולא מספרים שקנה לבניו ללמוד בהם, אלא הרי אלו שלהם: במה דברים אמורים, בכלי חול. אבל בגדי שבת ומועד, גובה אותם בעל חוב. (ויש חולקים). ואין צריך לומר אם היו בהם טבעות וכלי זהב וכסף, שהכל לבעל חוב, והוא שקנה לה הבעל" עכ"ל.

הנה המחבר הביא לשון הרמב"ם שדוקא בגדי חול של האשה ולא בגדי שבת ואצ"ל תכשיטים, והרמ"א מביא יש חולקים.

וכתב הסמ"ע (שם ס"ק סב) וז"ל "ומ"ש ויש חולקין. נראה דר"ל שחולקין אמ"ש שגובין מבגדים של שבת ויו"ט, אבל במאי דמסיק שגובין מטבעות וכלי זהב לא פליגי, ומטעם הנ"ל [סקס"א], ומשו"ה סידר מור"ם ובעל תרומות [שער א' ח"א ס"ז עיין שם] דעת החולקים ביני ביני והפסיק דברי הרמב"ם, שמ"ש לפניו ולאחריו דברי הרמב"ם הוא [כפ"א ממלוה ה"ה], וכ"כ הריב"ש [בתשובה] בסי' קכ"ח. ואף שבדרכי משה [סעיף מ"ה] משמע דפסק כהמרדכי בפרק נערה שנתפתתה [כתובות סי' קע"ב] דאפילו מתכשיטין אין גובין, מ"מ נראה דכאן בשו"ע הכריע כהריב"ש [הנ"ל] הביאו הבי"י [שם] על דברי הרמב"ם הללו, ע"ש, ומשמע דס"ל כוותיה, ע"ש ודוק. ועיין דרישה [שם] מה שכתבתי עוד מזה" עכ"ל.

מבואר שהמחבר פוסק כהרמב"ם שבגדי שבת שייכים לבעל, ואין צריך לומר תכשיטין, אבל הרמ"א מביא יש חולקים. ולפי פסק הסמ"ע, מכריע הדרכי משה דדוקא בבגדי שבת הם שלה, אבל תכשיטים פוסק כשיטת הרמב"ם שהם של הבעל.

הנה מבואר בדבריו, שהרי"ף סובר שבגדי שבת דינם כבגדי חול לענין בעל חוב, וכן כתב בשו"ת הרשב"א (חלק ב סימן רפו), ולא בא לדיהם תשובת הרי"ף המובאת לעיל, שפוסק בפירוש שבגדי שבת אין בעל חוב גובה מהם. כמו כן מהרי"ק מוכיח שבעל אינו יכול לקחת בגדי אשתו גם כאשר רוצה להתפרנס, וזה הדבר הכי חשוב לנו לברר. ולהלן המהרי"ק מביא רשב"א שחולק בזה וז"ל:

"ואף על גב שהשיב רשב"א (שו"ת הרשב"א חלק ב סימן רפו, חלק ז סימן תקא) וז"ל 'מאן לימא שאין הבעל יכול למשכן ולמכור כסות אשתו אם צריך להם, וכדמהדר ליה רב נחמן לרבא, כי אקני ליה אדעתא למייקם קמיה כו' (כתובות נד, א), וכל שכן בנדון שלפנינו, דמאן לימא דלא אפקיד אדעתא למשכנס, ועוד דאף בזה יש משום תקנת השוק עכ"ל".

ביאור דברי הרשב"א, דבכתובות (נד, א) אמר רב שאלמנה שבאה לגבות כתובתה שמין את בגדיה לפרעון חוב הכתובה, דאין בגדיה שנתן לה בעלה, שלה, וכן פסק המחבר (אבן העזר צט, א), והקשה הש"ס ממתני' דערכין דאם מקדיש נכסיו אין גובין מבגדי אשתו, שמע מינא שהם שלה, ודוחה הש"ס, שהבעל נתן לה בגדיה להיות עמו שכל זמן שהיא עמו יהיו הבגדים עמה, ולא כאשר יוצאת ממנו, ובאמת אינם שלה, לכן גזבר הקדש אינו גובה, אבל כשמת בעלה אין הבגדים שלה, ושמין בפרעון כתובתה, ועל פי זה כתב הרשב"א, אם הבעל אין לו מה לאכול, יכול להוציא את בגדיה כדי למוכרן שיהיה לפרנסת ביתו, ועוד כתב הרשב"א, דאפילו אם נאמר שהבעל אין יכול להוציא בגדיה לפרנסתו, מכל מקום בנידון שם שהבעל משכן בגדי אשתו, אין יכולה האשה להוציא בגדיה מהמשכון, מפני תקנת השוק.

נמצינו למדים שהרשב"א מצדד בטעם ראשון לומר שלעולם מוציא הבעל בגדיה לצרכי עצמו, ולפי טעם שני אין ראייה. ועל זה כתב מהרי"ק וז"ל:

"מ"מ אין מחליט כל כך שיהיה ברור לן שיהיה רשאי למשכן ולמכור כולי, ונראה דעיקר סמיכתו הוא על הטעמים האחרים, דשמא גם היא הסמיכה שימשכן אותם או מפני תקנת השוק. ואפילו נאמר שחולק על רבינו מאיר ורב אלפס והה"גהה בשם האור זרוע, מ"מ מאחר שרחל מוחזקת, מאן מרמי ליה מידה. וכל שכן בהיות רבים חולקים על הרשב"א" עכ"ל מהרי"ק.

הנה מבואר בדברי המהרי"ק שלמעשה אין הבעל יכול להוציא בגדי אשתו שהם שלה לפרנסתו.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

העולה מזה: המחבר פוסק באבן העזר, שגם בגדי שבת שייכים לאשה, אבל כלי זהב אינם שייכים לאשה, והבעל מוציא אותם.

הקנה הבעל לאשה תכשיטים

והנה כתב המרדכי (בבא קמא פרק ארבעה אבות רמז, יא) בדין זה, וז"ל "מיהו היכא דידע שהקנה להם מעיקרא, אפילו בכסות שבת ורגל אין לו בכסות אשתו ובניו" עכ"ל. מבואר שאפילו לשיטת הרי"ף והרמב"ם, אם ידוע שהבעל הקנה לאשתו אפילו בגדי שבת אין לו בכסות אשתו. והביאו הרמ"א להלכה בדרכי משה (חושן משפט סימן צד) וז"ל, וכתב עוד המרדכי (סוף פרק נערה שנתפתתה סי' קעב בשם מוהר"ם), דאף לדברי הרמב"ם, אם הקנה לה בפירוש אף מתכשיטין אין הבעל חוב גובה ועיי"ש תשובת מוהר"ם (ד"פ סי' רי) בזה "עכ"ל.

וכן כתב באורים (סימן צד ס"ק ט) וז"ל "אם היו בהם טבעות וכו'. ובזה אף היש חולקין מודים דאין דרך להקנות במתנה, אבל אם ידוע שנתן להם מתנה, אפילו מטבעת אין לבע"ח כלום, ועיין בס"ק הקדום אם הבעל נאמן במגו.

הנה נתבאר, שאם הקנה הבעל בוודאות את הבגדים לאשתו, אפילו הם בגדי שבת, ואפילו טבעות ותכשיטים, הם שלה לגמרי ואין בעל חוב גובה מהם. וכן כתב ערוך השולחן ומובא להלן.

העולה מזה: אם הקנה הבעל בוודאות את הבגדים לאשתו, אפילו הם בגדי שבת, ואפילו טבעות ותכשיטים, הם שלה לגמרי ואין בעל חוב גובה מהם.

ערוך השולחן

ולמעשה כתב בערוך השולחן (חושן משפט סימן צד סעיף ל) וז"ל "באלו הדברים שהן הכרחיות לאדם, אמרינן דמסתמא הוה כהקנה להם במתנה גמורה, אבל כלי כסף וכלי זהב ואבנים טובות ומרגליות בע"ח גובה מהן, אף על פי שנשתמשו בהן האשה והבנים, דאין ראייה שהקנה להם דברים יקרים כאלו, ולא נתן להם רק לתשימש בלבד והם עדיין שלו, אא"כ ידוע בבירור שנתן להם במתנה גמורה, דאז אין הבע"ח גובה מהם, ויש מי שאומר דהבעל נאמן לומר שנתן להם במתנה גמורה [או"ת], ונראה שאינו נאמן רק קודם שרצה הבע"ח לגבותן ולא אח"כ. ובגדי שבת ויו"ט יש מחלוקת אם הם דומין לבגדי חול או לכלי כסף וזהב. ויראה לי לפי מנהג מדינתנו, שדומים לבגדי חול, שרוב בני אדם מקנין הבגדים אף היותר יקרים לנשיהם ובניהם ובנותיהם לחלוטין, וכן התכשיטין שנושאת על גופה כמו נזמים וטבעות ונזמי האוזן ומרגליות שעל צוארה, מקנה לאשתו במתנה

ובשולחן ערוך הרב (חושן משפט הלכות הלואה סעיף ה) פסק כהרמב"ם, וז"ל "וכן בגדי חול שקנה להם או לאשתו ואפילו בגדי שבת של אשתו שלא קנה לה הוא לא יפרע מהם חובו" עכ"ל מדוייק שמה שקנה להם שלהם הוא.

העולה מזה: המחבר פוסק כהרמב"ם שבגדי שבת שייכים לבעל, ואין צריך לומר תכשיטין, אבל הרמ"א מביא יש חולקים. ולפי פסק הסמ"ע, מכריע הדרכי משה דדדוקא בבגדי שבת הם שלה, אבל תכשיטים פוסק כשיטת הרמב"ם שהם של הבעל.

שיטת המחבר באבן העזר

ופסק המחבר באבן העזר (צ, טו) וז"ל "מטלטלין שנתן לה משלו, דינם שוה לנכסי צאן ברזל, שאינו רשאי למוכרן לכתחלה, וה"ה למטלטלין שקנה לה, אפילו לא באו לידה, ואפילו אין לו במה להתפרנס. ואין חלוק בין בגדי שבת וי"ט לבגדי חול, אבל כלי זהב וברזל יכול למוכרם, אם הוצרך להתפרנס מהם" עכ"ל, מבואר שגם בגדי שבת אינו יכול למכור כשיטת החולקים הנ"ל, אבל כלי זהב יכול למכור.

וכן כתב החלקת מחוקק (סימן צ ס"ק נא) וז"ל "ואין חילוק בין בגדי שבת וי"ט וכו'. כתב כאן ע"פ דעת מהר"ם שהביא מהרי"ק בשורש י' שאין לחלק בין בגדי שבת לחול רק באחים שחלקו ולא בב"ח ובעל, אבל הרמב"ם פ"א ממלוה כ' דבגדי שבת וי"ט גובה אותן ב"ח, וכן סתם המחבר בחושן משפט בשולחן ערוך סימן צ"ז סעיף כ"ו, ואין לחלק דכאן לכתחלה קאמר דאין יכול למכור אפי' בגדי שבת, דזה אינו, דאין לך ב"ח גדול מאם אין לו מה יאכל, ולמה לא ימכור בשעת דוחקו, ועיין לקמן סי' צ"ט עכ"ל.

ודע שהדרכי משה (אבן העזר סימן צ) כתב וז"ל "מיהו מה שחילק מהרי"ק בין כלי זהב וברזל לשאר דברים לא משמע כן מדברי הטור" עכ"ל הרמ"א, מבואר דסבור הרמ"א שלפי הטור גם כלי זהב וברזל אין הבעל מוציא מיד אשתו. והנה המחבר כתב שכלי זהב יכול למכור, וכתב הבית שמואל (שם צ ס"ק נג) וז"ל "כלי זהב וברזל. כ"כ מהרי"ק שם והא דכתב הרא"ש פ' אלמנה לכ"ג והטור דא"י למכור כלי זהב שם איירי שהיא הכניסה ולא כד"מ שכתב דהם חולקים על מהרי"ק" עכ"ל.

נמצינו למדים, דהמחבר פוסק באבן העזר, שגם בגדי שבת שייכים לאשה, אבל כלי זהב אינם שייכים לאשה והבעל מוציא אותם.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

שגונב דעת הבריות נקרא גנב, שנאמר: ותגנב את לבבי, ונאמר: ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל, ויש שכתבו שאיסור גנבת דעת אינו אלא מדרבנן (סמ"ק סי' רסא; ב"ח חו"מ שם; ס' קובץ על הרמב"ם דעות שם בשם י"א. ועי' שו"ע הרב הל' אונאה סי"ב.).

ונראה לי פשוט שלא דוקא בשעה שנותן לה תכשיט יש גניבת דעת, אלא בכל רגע ורגע שהיא נהנת מהתכשיט, היא מכירה לו טובה שנתן לה, לפיכך אפילו אם נאמר שמותר לבעל לקחת את היהלום, אסור לעשות זאת שלא בידיעתה מחמת איסור גניבת דעת.

העולה מזה: אסור לגנוב דעת ולכן אפילו אם נאמר שמותר לבעל לקחת את היהלום, אסור לעשות זאת שלא בידיעתה מחמת איסור גניבת דעת.

גמורה, וכשקנה אותן בעדה, הוה כהקנה לה במתנה גמורה, ואין בע"ח גובה מהן אף לאחר מיתת הבעל, כיון שהן שלה ושל בניה [כנלע"ד דלא כשע"מ]: "עכ"ל.

מבואר שסובר הערוך השלחן, שבזמנינו אנשים נותנים במתנה גמורה לנשותיהם את התכשיטים, ואין צריך לומר בגדי שבת, ולכן אין בעל חוב גובה מהם.

העולה מזה: הערוך השלחן סובר, שבזמנינו אנשים נותנים במתנה גמורה לנשותיהם את התכשיטים, ואין צריך לומר בגדי שבת, ולכן אין בעל חוב גובה מהם.

פסק דין

העולה מכל זה, שאף על פי ששורת הדין נראה שתכשיטין יקרים אינם של האשה, שכן פסק הרי"ף והמחבר והרמ"א והסמ"ע וכו', מכל מקום למעשה קשה מאד לפסוק להוציא מיד אשתו תכשיטים אפילו יקרים מאד משני טעמים: א. מטעם שכתב המרדכי שאם הקנה לה בפירוש שלה הוא, וקשה מאד לשאר אם לא הקנה בפירוש. ב. ממה שכתב בערוך השולחן שהמנהג היום, שנותנים התכשיטים לאשה לגמרי, ודבריו נראים מאד. וגם בפתחי חושן(חלק א הלואה, פרק ב, סעיף יט) לא ראה להכריע בזה, והניח הדבר בספק, ואם כן הוא ספק גדול, דאיך הוציא מספק מידה. מלבד זאת יש כאן גניבת דעת כמבואר להלן.

העולה מזה: למעשה קשה להוציא מיד האשה תכשיטיה לחובות הבעל, כיון שאפשר שהבעל הקנה לה אותם מתנה גמורה, ועוד שכתב בערוך השולחן שמנהג היום שנותנים במתנה גמורה, וגם בפתחי חושן לא הכריע בדבר, ובנידון דידן יש גם גניבת דעת.

גניבת דעת

עוד יש לברר, מה הדין באופן שידוע בודאות שלא הקנה לה, ואמר לה שזה רק לשימוש, ויצאנו מידי חשש גדול, האם יש בזה חשש גניבת דעת להחליף היהלום, באופן שלעולם לא תדע.

והנה אסור לגנוב דעת הבריות (טוש"ע חו"מ רכח ו), ואפילו דעת גוי. וגניבת דעת הוא שמתעה את חברו לומר כי עשה לו טובה ולא עשה (שערי תשובה לרבנו יונה שער ג סי' קפד). ואפילו בדברים בלבד אסור לגנוב דעת הבריות (רמב"ם מכירה פי"ח ה"א). והאיסור הוא מן התורה (ריטב"א חולין שם בשם בעלי התוס'; יראים השלם סי' קכד; קרית ספר מכירה פי"ח. וכ"מ בסמ"ג לאוין קנה), והוא בכלל הלאו של לא תגנבו (ויקרא יט יב. ריטב"א ויראים וסמ"ג שם).

דינים העולים:

- א. בגדים שנתן הבעל לאשתו, ואפילו רק צבע אותם לאשתו, הם שלה לגמרי, ואין בעל חוב גובה מהם. וכשם שאין בעל חוב גובה מהם, פשוט שאין הבעל יכול לטול אותם ממנה שהיא שלה.
- ב. לפי הרי"ף והרמב"ם, בגדי אשתו של שבת ויום טוב שייכים לבעל, ורק בגדי חול שייכים לאשה.
- ג. מקור נאמן לדברי הרמב"ם בתשובת רבו הרי"ף, שבגדי שבת ותכשיטים גובין, אבל אם הייתה משפחה מיוחסת עולה עמו ואינה יורדת עמו, ונראה שגם בזה, אם נתן לה תכשיט יקר מאד, שגם במשפחה מיוחסת אין מקובל לתת אינה שלה.
- ד. יש ראשונים שחולקים על הרי"ף והרמב"ם, וסוברים שבגדים של האשה אפילו של שבת ויום טוב שייכים להם לגמרי.
- ה. הרמב"ם כתב שבדאי תכשיטין שייכים לבעל, וכתב הרב המגיד, שאפילו החולקים הנ"ל בבגדי שבת, מודים בתכשיטין, כי המשנה בערכין לא אמרה אלא רק בגדים ולא תכשיטין. וכ"כ הריב"ש. אבל המרדכי כתב שהחולקים, סוברים שאף תכשיטין שייכים לאשה.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

- ט. אם הקנה הבעל בוודאות את הבגדים לאשתו, אפילו הם בגדי שבת, ואפילו טבעות ותכשיטים, הם שלה לגמרי ואין בעל חוב גובה מהם.
- י. הערוך השלחן סובר, שבזמנינו אנשים נותנים במתנה גמורה לנשותיהם את התכשיטים, ואין צריך לומר בגדי שבת, ולכן אין בעל חוב גובה מהם.
- יא. למעשה קשה להוציא מיד האשה תכשיטיה לחובות הבעל, כיון שאפשר שהבעל הקנה לה אותם מתנה גמורה, ועוד שכתב בערוך השולחן שמנהג היום שנותנים במתנה גמורה, וגם בפתחי חושן לא הכריע בדבר, ובנידון דידן יש גם גניבת דעת.
- יב. אסור לגנוב דעת ולכן אפילו אם נאמר שמוותר לבעל לקחת את היהלום, אסור לעשות זאת שלא בידיעתה מחמת איסור גניבת דעת.
- ו. מבואר במהרי"ק א. על פי הגהות אשר"י, שאין לחלק בין בעל חוב ובין הבעל עצמו. ב. שמהר"ם מרוטנבורג גם סובר שגם בגדי שבת הם של האשה. ג. שהרי"ף סובר שבגדי שבת דינם כבגדי חול לענין בעל חוב, וכן כתב בשו"ת הרשב"א (חלק ב סימן רפו), ולא בא לידם תשובת הרי"ף המובאת לעיל, שפוסק בפירוש שבגדי שבת אין בעל חוב גובה מהם. ד. שהרשב"א מצדד בטעם ראשון לומר שלעולם מוציא הבעל בגדיה לצרכי עצמו, ולפי טעם שני אין ראייה. ה. להלכה הבעל לא מוציא מאשתו בגדים שלה, לפרנסתו.
- ז. המחבר פוסק כהרמב"ם שבגדי שבת שייכים לבעל, ואין צריך לומר תכשיטין, אבל הרמ"א מביא יש חולקים. ולפי פסק הסמ"ע, מכריע הדרכי משה דדוקא בבגדי שבת הם שלה, אבל תכשיטים פוסק כשיטת הרמב"ם שהם של הבעל.
- ח. המחבר פוסק באבן העזר, שגם בגדי שבת שייכים לאשה, אבל כלי זהב אינם שייכים לאשה, והבעל מוציא אותם.

